

BÀN VỀ HÌNH PHẠT TÙ CHUNG THÂN TRONG LUẬT HÌNH SỰ VIỆT NAM

● MẠC MINH QUANG

TÓM TẮT:

Bài viết phân tích những đặc điểm và ý nghĩa của việc quy định hình phạt tù chung thân, từ đó cần xây dựng các quy định chặt chẽ và hoàn thiện hơn nữa về hình phạt tù chung thân nhằm giúp cho các cơ quan có thẩm quyền áp dụng chính xác hình phạt này, đồng thời giúp nâng cao hiệu quả công tác đấu tranh, phòng chống tội phạm.

Từ khóa: Luật hình sự, hình phạt, tù chung thân, pháp luật.

1. Đặt vấn đề

Trong quá trình lập pháp, việc các nhà làm luật xây dựng một hệ thống nhiều hình phạt với nội dung cưỡng chế, thuyết phục, giáo dục nặng, nhẹ khác nhau là cần thiết, bởi vì việc đa dạng hóa hệ thống hình phạt phù hợp với quan điểm tiến bộ trong chính sách hình sự của Nhà nước ta, thể hiện các nguyên tắc cơ bản luật hình sự và phù hợp với xu thế phát triển chung, phù hợp với sự phong phú, đa dạng các loại tội phạm trong xã hội. Sự đa dạng các hình phạt trong hệ thống hình phạt là điều kiện bảo đảm tính thống nhất trong thực tiễn xét xử của các tòa án, đảm bảo cho việc cá thể hóa TNHS và hình phạt một cách thuận lợi, chính xác, đảm bảo cho việc xét xử được công bằng, bình đẳng và hợp lý. Trên cơ sở những quy định chung về hình phạt trong Phần chung BLHS và căn cứ vào tính chất và mức độ nguy hiểm của tội phạm cũng như yêu cầu đấu tranh phòng và chống từng loại tội phạm, nhà làm luật đã quy định hình phạt chính (và có thể cả hình phạt bổ sung) cho từng loại tội phạm cụ thể ở Phần các tội phạm BLHS. Các hình phạt trong hệ thống hình phạt của Nhà nước ta không chỉ đa dạng, cân đối mà nó còn được sắp xếp theo một trình tự từ hình

phạt nhẹ nhất đến hình phạt nặng nhất, giúp cho tòa án vận dụng đúng đắn các nguyên tắc quyết định hình phạt, cũng như chính sách hình sự của Nhà nước ta. Hình phạt tù chung thân là một trong 7 hình phạt chính được quy định trong Bộ luật Hình sự và đây là hình phạt có tính chất nghiêm khắc thứ 2 trong hệ thống hình phạt, chỉ sau hình phạt tử hình.

2. Khái niệm hình phạt tù chung thân

Với tính chất là một hình phạt nặng hơn tù có thời hạn và nhẹ hơn hình phạt tử hình, tù chung thân giúp cho việc thực hiện đường lối xử lý tội phạm được sát hợp với thực tế phức tạp và đa dạng của tình hình tội phạm. Thông thường trong thực tiễn, hình phạt tù chung thân được áp dụng đối với những trường hợp mà nếu áp dụng tù có thời hạn (dù ở mức tối đa - 20 năm) vẫn còn nhẹ nhưng nếu phạt tử hình thì chưa thật sự cần thiết. Vì vậy, việc áp dụng đúng đắn hình phạt tù chung thân đòi hỏi tòa án phải phân tích vụ án một cách cụ thể, vận dụng đường lối xử lý phù hợp với chính sách hình sự của Nhà nước, đáp ứng được yêu cầu phòng ngừa riêng và phòng ngừa chung.

Hình phạt tù chung thân có vai trò rất quan trọng, vì vậy đã có nhiều nhà khoa học nghiên

cứu và đưa ra khái niệm về loại hình phạt này như GS.TSKH. Lê Văn Cẩm đã đề cập đến trong Sách chuyên khảo Sau đại học: Những vấn đề cơ bản trong khoa học luật hình sự (Phần chung), Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, 2005¹; Chương tám "Khái niệm hình phạt và hệ thống hình phạt" của GS.TS. Võ Khánh Vinh, trong sách: "Tội phạm học, luật hình sự và luật tố tụng hình sự Việt Nam" do GS.TSKH. Đào Trí Úc chủ biên, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 1994²; Luận án tiến sĩ luật học "Các hình phạt chính trong luật hình sự Việt Nam" của tác giả Nguyễn Sơn, Viện Nhà nước và Pháp luật, Học viện Khoa học xã hội Việt Nam, Hà Nội, 2002³...

Nhận thức được vai trò quan trọng của hình phạt tù chung thân và dựa trên các khái niệm mà các nhà khoa học đã nghiên cứu, tác giả đưa ra một khái niệm về hình phạt tù chung thân đang được nghiên cứu như sau: Tù chung thân là hình phạt tù tước quyền tự do của người bị kết án đến hết đời, được áp dụng đối với người phạm tội có tính nguy hiểm đặc biệt lớn cho xã hội, nhưng chưa đến mức bị xử phạt tử hình.

3. Đặc điểm của hình phạt tù chung thân

*** Đặc điểm chung:**

Với tư cách là một loại hình phạt trong hệ thống hình phạt, Hình phạt tù chung thân có đầy đủ những đặc điểm chung của hình phạt như sau:

Một là, hình phạt tù chung thân là biện pháp cưỡng chế nghiêm khắc của Nhà nước; cưỡng chế là thuộc tính của pháp luật nói chung. Đây "là biện pháp trách nhiệm hình sự được Nhà nước sử dụng như là một công cụ, phương tiện quan trọng để trừng trị, giáo dục, cải tạo người phạm tội"⁴. Tính nghiêm khắc của hình phạt tù chung thân thể hiện ở chỗ, khi được áp dụng hình phạt có thể tước bỏ hoặc hạn chế những quyền và lợi ích của người bị kết án đến hết đời, như quyền tự do, quyền chính trị, quyền sở hữu...; gây nên những tổn hại về thể chất, vật chất và tinh thần không chỉ cho người bị kết án mà còn cho gia đình, những người thân thích của họ. Án tích là hậu quả tất yếu của hình phạt nói chung và của hình phạt tù chung thân nói riêng.

Hai là, hình phạt tù chung thân gắn liền với tội phạm: Với tính chất là một dạng của trách nhiệm hình sự và một hình thức để thực hiện

trách nhiệm hình sự, hình phạt nói chung và hình phạt tù chung thân nói riêng chỉ có thể xuất hiện khi có sự việc phạm tội. Giữa tội phạm và hình phạt có mối quan hệ nhân quả và biện chứng với nhau.

Ba là, hình phạt tù chung thân được quy định trong Luật hình sự: Chỉ có Bộ luật Hình sự mới được quy định hệ thống hình phạt hình sự; nội dung, phạm vi, điều kiện cho phép áp dụng từng loại hình phạt cũng như khung hình phạt của từng tội phạm cụ thể. Hiện nay, văn bản luật duy nhất quy định các loại hình phạt là Bộ luật Hình sự năm 2015.

Bốn là, hình phạt tù chung thân do tòa án áp dụng đối với người bị kết án: Chỉ có tòa án mới có thẩm quyền xét xử các vụ án hình sự, dân sự, hôn nhân và gia đình, kinh tế, lao động, hành chính (Điều 1, Luật Tổ chức Tòa án). Chỉ có tòa án mới có quyền nhân danh Nhà nước quyết định một người có tội hay không có tội, có phải chịu hình phạt hay không và nếu phải chịu thì loại và mức hình phạt cụ thể được áp dụng như thế nào. Hình phạt do Tòa án quyết định phải được tuyên bằng một bản án trong một phiên tòa xét xử công khai theo trình tự, thủ tục do Luật tố tụng Hình sự quy định.

Năm là, hình phạt tù chung thân chỉ được áp dụng đối với cá nhân người có lỗi trong việc thực hiện tội phạm.

*** Đặc điểm riêng:**

Là công cụ bảo đảm cho Luật Hình sự thực hiện được nhiệm vụ bảo vệ và đấu tranh phòng, chống tội phạm, bên cạnh những đặc điểm chung, hình phạt tù chung thân có những đặc điểm riêng vốn có của nó. Cụ thể là:

Một là, mức độ nghiêm khắc của hình phạt tù chung thân trong hệ thống hình phạt chỉ đứng sau hình phạt tử hình:

Hình phạt tù chung thân là hình phạt có khả năng tước đoạt tự do đến hết đời, bị cách ly vĩnh viễn khỏi môi trường sống bình thường. Có nghĩa là, người bị kết án có thể phải sống phần đời còn lại của mình trong trại giam, toàn bộ hoạt động của người bị thi hành án tù chung thân đều bị kiểm soát chặt chẽ và phải tuân thủ theo đúng quy định của pháp luật: lao động, học tập, các sinh hoạt cá nhân, công việc hàng ngày, chế độ

án, ngũ... Hình phạt này giữ vị trí trung chuyển giữa hình phạt tù có thời hạn tối đa là 20 năm và hình phạt tử hình, làm cho hệ thống hình phạt giữ được tính thống nhất nội tại của nó; tạo ra khả năng phân hóa trách nhiệm hình sự và cá thể hóa trách nhiệm hình sự đối với các loại tội phạm đặc biệt nghiêm trọng. Tù chung thân chỉ được áp dụng đối với người phạm tội đặc biệt nghiêm trọng, nhưng chưa đến mức bị xử phạt tử hình.

Hai là, hình phạt tù chung thân là hình phạt duy nhất trong hệ thống hình phạt có thể thay thế hình phạt tử hình:

Điều 40 Bộ luật Hình sự quy định “Trong trường hợp quy định tại khoản 3 Điều này hoặc trường hợp người bị kết án tử hình được ân giảm, thì hình phạt tử hình được chuyển thành tù chung thân”. Chế định ân giảm án tử hình theo Luật Hình sự Việt Nam thể hiện chính sách nhân đạo của Đảng và Nhà nước ta đối với mọi công dân; thể hiện sự bao dung của Nhà nước và xã hội đối với người bị kết án.

Ba là, hình phạt tù chung thân không có tính linh hoạt trong áp dụng:

Hình phạt tù chung thân không có nhiều mức độ để tòa án có thể lượng hóa khi áp dụng đối với từng tội phạm với mức nguy hiểm cho xã hội khác nhau. Ví dụ như, đối với hình phạt tù có thời hạn, Tòa án có thể lựa chọn mức từ 3 tháng đến 20 năm tù. Hoặc đối với hình phạt cải tạo không giam giữ, tùy theo tính nguy hiểm cho xã hội của tội phạm, Tòa án có thể lựa chọn mức từ 3 tháng đến 3 năm. Hình phạt tù chung thân chỉ chứa đựng duy nhất một mức độ không thể tăng lên hay giảm xuống để áp dụng cho mọi trường hợp phạm tội đáng phải bị áp dụng loại hình phạt này.

4. Định hướng, kiến nghị nhằm hoàn thiện các quy định về hình phạt tù chung thân trong Luật Hình sự Việt Nam

Như vậy, qua phân tích những đặc điểm và ý nghĩa của việc quy định hình phạt tù chung thân, tác giả cho rằng cần xây dựng các quy định chặt chẽ và hoàn thiện hơn nữa về hình phạt tù chung thân nhằm giúp cho các cơ quan có thẩm quyền áp dụng chính xác hình phạt này, đồng thời giúp nâng cao hiệu quả công tác đấu tranh, phòng chống tội phạm.

4.1. Những định hướng tiếp tục hoàn thiện và nâng cao hiệu quả áp dụng hình phạt tù chung thân trong Luật Hình sự Việt Nam

Xây dựng các quy định pháp luật hình sự nói chung và các quy định về tù chung thân nói riêng nhằm thể chế hóa quan điểm, chính sách hình sự của Đảng và Nhà nước; Đáp ứng các yêu cầu phát triển đất nước, tôn trọng quyền con người, quyền công dân; đáp ứng yêu cầu cải cách tư pháp và xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa; tương thích với thực tiễn và khuynh hướng phát triển của pháp luật hình sự quốc tế; Hoàn thiện quy định về hình phạt tù chung thân phải đảm bảo tính thống nhất, đồng bộ; Hoàn thiện các quy định về hệ thống hình phạt trong Bộ luật Hình sự (hoàn thiện các quy định về định nghĩa, mục đích hình phạt).

4.2. Hoàn thiện các quy định về hình phạt tù chung thân

Thứ nhất, bổ sung thêm quy định về tù chung thân không giam án đối với một số tội phạm đặc biệt nghiêm trọng mà chưa đến mức tử hình hoặc đã bị tuyên án tử hình nhưng thuộc diện ân giảm xuống tù chung thân.

Thứ hai, khung hình phạt đối với người chưa thành niên phạm tội theo pháp luật hình sự Việt Nam hiện hành là vấn đề gây nhiều tranh cãi. Nhiều tội phạm phạm tội có tính chất man rợ, giết nhiều người cùng lúc nhưng vì chưa đủ 18 tuổi nên không phải chịu mức án cao nhất là tử hình hoặc chung thân. Đây cũng là kẽ hở khiến tội phạm lợi dụng. Vì vậy, bên cạnh việc “phòng ngừa” là tạo dựng những môi trường sống tốt cho giới trẻ, cần có những hình phạt đủ để răn đe đối tượng phạm tội.

Thứ ba, đối với phụ nữ đang mang thai khi phạm tội hoặc khi xét xử cũng không nên áp dụng hình phạt tù chung thân. Bởi lẽ lý luận cũng như thực tiễn chỉ ra rằng, người phạm tội là nữ giới trong giai đoạn mang thai có những biến đổi về trạng thái tâm lý, ảnh hưởng đến khả năng điều khiển hành vi và mức độ kiểm chế của bản thân. Đồng thời theo nguyên tắc nhân đạo giống như quy định về hình phạt tử hình thì tù chung thân là hình phạt đặc biệt nghiêm khắc không nên áp dụng đối với phụ nữ mang thai khi phạm tội hoặc khi bị xét xử ■

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN VÀ THAM KHẢO:

¹GS. TSKH. Lê Văn Cầm, Chương thứ bảy - "Hình phạt và biện pháp tư pháp", Trong sách chuyên khảo *Sau đại học: Những vấn đề cơ bản trong khoa học Luật hình sự (Phần chung)*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, 2005, tr.671-648.

²GS.TS. Võ Khánh Vinh, Chương tám "Khái niệm hình phạt và hệ thống hình phạt", Trong sách: "Tội phạm học, luật hình sự và luật tố tụng hình sự Việt Nam" do GS. TSKH Đào Trí Úc chủ biên, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 1994, tr.215-250.

³Nguyễn Sơn (2002), *Hình phạt chính trong trong luật hình sự, Luận án tiến sĩ luật học*, Viện Nhà nước và Pháp luật, Hà Nội, tr. 30.

⁴PGS. TS. Trịnh Quốc Toàn, *Những vấn đề lý luận và thực tiễn về hình phạt bổ sung trong Luật hình sự Việt Nam*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, 2011, tr.24-25

Ngày nhận bài: 9/7/2019

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 19/7/2019

Ngày chấp nhận đăng bài: 29/7/2019

Thông tin tác giả:

MAC MINH QUANG

Nghiên cứu sinh Khoa Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội

**DISCUSSING THE LIFE
IMPRISONMENT PENALTY REGULATION
OF VIETNAM'S CRIMINAL CODE**

● **MAC MINH QUANG**

Postgraduate student, School of Law,

Vietnam National University - Hanoi

ABSTRACT:

The paper analyzes the characteristics and meaning of the life imprisonment penalty regulation. It shows that it is necessary to develop stricter and more complete life imprisonment penalties regulations to help authorities correctly apply life imprisonment penalty and also improve the effectiveness of the fight against crime.

Keywords: Criminal code, punishment, life imprisonment, law.